

UDK 37.064.2:316.744

Perica Ivanek, JU Poljoprivredna i medicinska škola, Brčko distrikt,
Branimir Mikić, Univerzitet u Tuzli, Fakultet za tjelesni odgoj i sport,
Katarina Pinjuh, Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti,
studij Pedagogije, Sveučilište u Mostaru,
Jasmina Karabašić, nezavisni istraživač

POZICIJA UČENIKA I NASTAVNIKA U NASTAVI KAO FAKTOR SUKOBA U KOMUNIKACIJI

1. Uvod

Posebno bitan faktor koji utiče na stvaranje odnosa između učenika i nastavnika, između ostalog, jeste i pozicija koju zauzimaju u nastavnoj praksi. Pozicija, u kojoj su odnosi bazirani na prisili, naređivanju i izraženoj dominaciji nastavnika po principu autoritarnosti položaja koji ima, može voditi ka jednoj napetoj i neugodnoj atmosferi koja u konačnici ima za posljedicu poteškoće i probleme u komunikaciji između učenika i nastavnika. U ovakvoj situaciji sudionici odgojno-obrazovnog procesa se ne osjećaju dobro, opušteno, sigurno, uvaženo i priznato te zbog toga češće dolazi do nesporazuma i sukoba. Kada je u pitanju škola i život u školi i učionici, možemo govoriti o poziciji učenika u nastavnoj praksi, koja može biti subjekatska, objekatska i subjekatsko-objekatska. Naravno, da bi u potpunosti sagledali problem pozicije učenika u nastavi kao faktora stvaranja nesporazuma i sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika, moramo objasniti i samo značenje navedenih pojmova.

Komunikacija (lat. *communicare*-učiniti općim), priopćenje, saopćenje, izlaganje, promet. Znači komunikacija je proces kojim se nešto čini zajedničkim, međusobno povezivanje u zajednicu i saopćavanje ljudi među sobom. Možemo je još definirati kao proces uzajamne razmjene značenja (Ivanek, 2011: 40).

Interakcija znači zajedničko djelovanje, uzajamno djelovanje, sastavni je dio komunikacije, jer se zapravo poruka ne može uputiti bez saradnje.

Istraživanjima je dokazano da uspješniji nastavnici imaju povoljnije i ljepše mišljenje o svojim učenicima, pozitivnoj razrednoj radnoj klimi, demokratskom stilu vođenja, aktivnom učešću učenika u nastavi kao i svojim kolegama i pretpostavljenim. Iz ovoga proizilazi da je veoma velika uloga nastavnika za uspostavljanje uspješne komunikacije u odgojno-obrazovnom procesu kao i njihove interakcijske povezanosti. Još ako ovome pridodamo i aktivnu subjekatsko-objekatsku poziciju učenika, imamo sve preduvjete ispunjene za dobar razvoj interpersonalnih odnosa unutar komunikacijskog aspekta odgojno-obrazovnog procesa.

Pedagoški status podrazumijeva položaj, ulogu i poziciju učenika u odgojno-obrazovnom procesu, odnosno nastavi, i direktno zavisi i uvjetovan je od organizacije nastave, metoda i oblika rada, odnosno karakteristika pedagoško-didaktičko-metodičke prase. Kroz takav status se ogleda i učenikovo učešće i angažiranost u svim segmentima nastave. Vežan je za aktuelno pitanje pozicije učenika (objekatske ili subjekatske)

u nastavnom procesu, pri čemu se status, uloga i pozicija mijenjala tokom povjesnog razvoja društva, nastave i škole. U odnosu na nastavnika, učenik je u inferiornom pasivnom objekatskom položaju, podređen nastavniku, u ulozi onoga koji sluša, slijepo, disciplinirano, sa strahom od slabih ocjena, maltretiranja, ponižavanja i kazne, izvršava naređenja nastavnika. Ovakav odnos rezultira njihovom neravnopravnošću, ovisnošću, nesporazumima i konfliktnim situacijama, nepovoljnoj radnoj klimi, nasilnoj komunikaciji, prijetećim i subordiniranim odnosima (Musić, 2011: 32). Ostvarenje učenikove subjekatsko-objekatske pozicije u potpunosti je uvjetovano nastavničkim uvažavanjem i respektiranjem njegovih psihofizičkih mogućnosti, kao i osposobljavanjem za aktivno sudjelovanje u svim etapama makro i mikroorganizacije procesa nastave i slobdnih aktivnosti. U ovom procesu učenici moraju osjetiti da mogu slobodno sa nastavnikom komunicirati, izraziti svoj stav i mišljenje o nečemu, pri čemu će nastavnik to poštovati pa čak i koristiti u smislu usavršavanja i napredovanja u svom radu. Takav će osjećaj učenici dobiti kada ih nastavnik maksimalno iskreno nastoji poticati na komunikaciju, interakciju, isticanje vlastitog mišljenja, pohvaljivati njihvu inicijativu, koristiti i razvijati njihve misli, ideje, demokratsko-interakcijske odnose (Ivanek, 2011: 28).

Cilj ovog istraživačkog rada jeste utvrditi u kojoj mjeri je izražen modalitet pozicija učenika i nastavnika u nastavi kao faktor sukoba u komunikaciji. Naime, željeli smo ispitati dominantnost indikatora ovog modaliteta kao faktora sukoba, njihove rangove kao i statističku značajnost kada je u pitanju percepcija učenika i nastavnika.

2. Metod rada

2.1. Uzorak ispitanika

Osnovni statistički skup su činili učenici trećih razreda srednje Poljoprivredne i medicinske škole (srednja stručna škola) i Gimnazije Brčko distrikt BiH i svi nastavnici ovih škola. To ukupno čini 205 učenika trećih razreda, od čega je 104 učenika srednje stručne škole, i 100 učenika Gimnazije. Uzorak nastavnika čini: 55 nastavnika Poljoprivredne i medicinske škole i 45 nastavnika gimnazije Vaso Pelagić, što iznosi 100 nastavnika. Ukupan uzorak je 304 ispitanika.

2.2. Uzorak varijabli

Kada su u pitanju varijable, korištena je zavisna atributivna varijabla: *pozicija učenika i nastavnika kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika*, razložena na dvije grupe indikatora. Prva grupa su indikatori koji sprečavaju sukobe i predstavljaju subjekatsko-objekatsku poziciju učenika, i druga: indikatori koji iniciraju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika i predstavljaju isključivo objekatsku poziciju učenika u nastavnoj praksi.

2.3. Metode obrade podataka

U ovom istraživačkom radu smo primjenjivali slijedeće metode istraživanja: metodu teorijske analize, servej metodu i deskriptivnu metodu. Kada su u pitanju statistički postupci, koristili smo slijedeće postupke: aritmetičku sredinu, standardnu devijaciju, mod, varijansu, skjunis, kurtozis, razliku aritmetičkih sredina, standardnu

pogrešku, standardnu pogrešku razlike aritmetičkih sredina, HI -kvadrat test, Cronbachov koeficijent pouzdanosti, račun s postocima.

3. Rezultati i diskusija

Procjenu pozicije koju imaju u nastavnoj praksi učenici i nastavnici su vršili na skali procjene gdje su kroz indikatore modaliteta pozicije u nastavi procjenjivali indikatore koji u okviru ovog modaliteta sprečavaju, odnosno iniciraju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika, tako što su sa znakom „X“, ili na neki drugi način u predviđenom prostoru izjašnjavali o učestalosti ispoljavanja i to u ćelijama: - kod svih nastavnika....A; - kod većine nastavnika...B; - ne mogu procijeniti....C; -kod manjeg broja nastavnika....D; - kod nijednog nastavnika....E.

Učenici i nastavnici su imali zadatak da procjene prisutnost i ispoljavanje indikatora vezanih za poziciju koju zauzimaju u nastavi, kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika, iskazanim sa dvije vrste indikatora, i to:

a) *indikator koji sprečavaju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika-aktivna subjekatska pozicija učenika (i redni broj stavke u skali):*

1. Tokom časa zajedno sa učenicima nastavnici ispravljaju greške (3);
2. Tokom časa nastavnici omogućuju učenicima da sa njima ravnopravno razgovaraju(5);
3. Nastavnici se pridržavaju dogovorenih pravila i obećanja (7);
4. Na početku časa nastavnici učenicima saopće pravila, ciljeve, zadatke i načine rada (9);
5. Nastavnici od učenika traže da zajedno učestvuju u realizaciji nastavnih sadržaja i aktivnosti (12);

b) *indikator koji pospješuju (iniciraju) sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika-označavaju objekatsku poziciju učenika (i redni broj stavke u skali):*

1. Nastavnici sa učenicima razgovaraj kao da su šefovi (1);
2. Nastavnici naređuju učenicima šta da rade tokom časa (2);
3. Nastavnici tokom nastave i slobodnih aktivnosti učenicima prijete kaznama (4);
4. Tokom nastave i slobodnih aktivnosti nastavnici stalno prijete kaznama i ističu svoje JA (6);
5. Na početku časa nastavnici jednostavno počnu sa radom kao da nema učenika (8);
6. Nastavnici nisu zainteresirani za mišljenje, probleme i greške učenika, njihov uspjeh i neuspjeh (10).
7. Tokom nastave i slobodnih aktivnosti nastavnici traže strogu disciplinu od učenika (11);

Odgovore učenika smo bodovali u ćeliji: - A = 5 bodova, - B = 4 boda, - C = 3 boda, - D = 2 boda, i - E = 1 bod.

U narednom dijelu našeg rada mi smo tabelarno prikazali rezultate procjene učenika i nastavnika srednje stručne škole i gimnazije modaliteta pozicija u nastavi kao

faktor nesporazuma i sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika, ukratko ih analizirali i uporedili.

Rezultati procjene *učenika srednje stručne škole i gimnazije*, indikatora koji sprečavaju sukobe, komponente učenika u poziciji aktivnog subjekta:

Tabela broj 1: Pozicija u nastavi kao faktor sukoba, indikator koji sprečavaju sukobe

Učenici																	
Red br.	I	Pozicija u nastavi kao faktor sukoba, indikator koji sprečavaju sukobe															
	N																
	D																
	I	A			B			C			D			E			SV
K.	f	fx5	f	fx4	f	fx3	f	fx2	f	fx1	SV	bod					
1	3	17	85	65	260	11	33	101	202	10	10	204	590	3			
2	5	9	45	66	264	11	33	113	226	5	5	204	573	4			
3	7	9	45	57	228	34	102	89	178	15	15	204	568	5			
4	9	16	80	69	276	16	48	85	170	18	18	204	592	2			
5	12	27	135	87	348	19	57	64	128	7	7	204	675	1			
	SV	78	390	344	1376	91	273	452	904	55	55	1020	2998				

Procjenu prisutnosti indikatora koji sprečavaju sukobe- komponente učenika u poziciji aktivnog subjekta, modaliteta pozicija u nastavi kao faktor sukoba, *učenici srednje stručne škole i gimnazije* su iskazali na sledeći način:

- kod svih nastavnika.....78 (7,65 %)
- kod većine nastavnika.....344 (33,73 %)
- ne mogu procjeniti.....91 (8,92 %)
- kod manjeg broja nastavnika.....452 (44,31 %)
- kod nijednog nastavnika.....55 (5,39 %)

Navedeni pokazatelji indikatora koji sprečavaju sukobe u okviru modaliteta pozicija u nastavi, prikazani u tabeli br. 1 upućuju nas na zaključak da je njihova učestalost i prisutnost na časovima: „kod svih i većine nastavnika“ u 41,38 % slučajeva. Prisutnost u procjeni indikatora ovog modaliteta nije iskazana u radu „kod manjeg broja i nijednog nastavnika“ u 49,70 % slučajeva, dok se 8,92 % ispitanika izjasnilo da ne može procjeniti i identificirati ovaj modalitet.

Učenici Poljoprivredne i medicinske škole i Gimnazije su procjenom indikatora koji sprečavaju sukobe u modalitetu pozicija u nastavi, prema intenzitetu i prisutnosti stavili u prvi rang indikator pod rednim brojem 12 (nastavnici od učenika traže da zajedno učestvuju u realizaciji nastavnih sadržaja i aktivnosti). Drugi rang zauzima indikator pod rednim brojem 9 (na početku časa nastavnici učenicima saopće pravila, ciljeve, zadatke i načine rada), a treći rang broj 3 (tokom časa zajedno sa učenicima nastavnici ispravljaju greške).

Poslednji rang indikatora koji sprečavaju sukobe u modalitetu pozicija u nastavi prema procjeni učenika zauzima indikator pod rednim brojem 7 (nastavnici se pridržavaju dogovorenih pravila i obećanja).

Tabela broj 2: Pozicija u nastavi kao faktor sukoba, indikatori koji iniciraju sukobe

Učenići														
Red br.	I	Pozicija u nastavi kao faktor sukoba, indikatori koji iniciraju sukobe												
	N													
	D													
	K.	A		B		C		D		E		SV	SV	rang
	f	fx5	f	fx4	f	fx3	f	fx2	f	fx1	SV	bod		
1	1	16	80	59	236	16	48	101	202	12	12	204	578	3
2	2	32	160	96	384	11	33	51	102	14	14	204	693	1
3	4	8	40	41	164	19	57	83	166	53	53	204	480	7
4	6	5	25	60	240	18	54	65	130	56	56	204	505	5
5	8	8	40	44	176	14	42	100	200	38	38	204	496	6
6	10	5	25	51	204	26	78	91	182	31	31	204	520	4
7	11	25	125	87	348	11	33	70	140	11	11	204	657	2
	SV	99	495	438	1752	115	345	561	1122	215	215	1428	3929	

Procjenu prisutnosti indikatora koji iniciraju sukobe, modaliteta pozicija učenika u nastavi kao faktor sukoba, *učenici* srednje stručne škole i gimnazije su iskazali na sledeći način:

- kod svih nastavnika.....99 (6,93 %)
- kod većine nastavnika.....438 (28,19 %)
- ne mogu procjeniti.....115 (8,05 %)
- kod manjeg broja nastavnika.....561 (39,28 %)
- kod nijednog nastavnika.....215 (15,06 %)

Navedeni pokazatelji indikatora koji iniciraju sukobe u okviru modaliteta pozicija u nastavi, prikazani u tabeli br. 2 upućuje nas na zaključak da je njihova učestalost i prisutnost na časovima: „kod svih i većine nastavnika“ u 35,12 % slučajeva. Prisutnost u procjeni indikatora ovog modaliteta nije iskazana u radu „kod manjeg broja i nijednog nastavnika“ u 54,34 % slučajeva, dok se 8,05 % ispitanika izjasnilo da ne može procjeniti i identificirati ovaj modalitet.

Učenici navedenih srednjih škola su procjenom indikatora koji iniciraju sukobe u poziciji učenika u nastavi kao faktoru sukoba, prema intenzitetu i prisutnosti stavili u prvi rang indikator pod rednim brojem 2 (nastavnici naređuju učenicima šta da rade tokom časa). Drugi rang zauzima indikator pod rednim brojem 11 (tokom nastave i slobodnih aktivnosti nastavnici traže strogu disciplinu od učenika), a treći rang indikator broj 1 (nastavnici sa učenicima razgovaraj kao da su šefovi).

Poslednji rang indikatora koji iniciraju sukobe u modalitetu pozicija u nastavi prema procjeni učenika zauzima indikator pod rednim brojem 4 (nastavnici tokom nastave i slobodnih aktivnosti učenicima prijete kaznama).

Rezultati procjene *nastavnika srednje stručne škole i gimnazije* indikatora modalita pozicija učenika u nastavi kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika:

Tabela broj 3: Pozicija u nastavi kao faktor sukoba, indikatori koji sprečavaju sukobe

Nastavnici															
Red br.	I	Pozicija u nastavi kao faktor sukoba, indikatori koji sprečavaju sukobe													
	N														
	D														
	I	A		B		C		D		E				SV	rang
K.	f	fx5	f	fx4	f	fx3	f	fx2	f	fx1	SV	bod			
1	3	1	5	64	256	8	24	26	52	1	1	100	338	4	
2	5	3	15	64	256	4	12	27	54	2	2	100	339	3	
3	7	1	5	24	96	16	48	54	108	5	5	100	262	5	
4	9	4	20	63	252	10	30	22	44	1	1	100	347	1	
5	12	5	25	64	256	5	15	23	46	3	3	100	345	2	
	SV	14	70	279	1116	43	129	152	304	12	12	500	1631		

Procjenu prisutnosti indikatora koji sprečavaju sukobe, modaliteta pozicija u nastavi kao faktor sukoba, *nastavnici* srednje stručne škole i gimnazije su iskazali na sledeći način:

- kod svih nastavnika.....14 (2,80 %)
- kod većine nastavnika.....279 (55,80 %)
- ne mogu procijeniti.....43 (8,60 %)
- kod manjeg broja nastavnika.....152 (30,40 %)
- kod nijednog nastavnika.....12 (2,40 %)

Navedeni pokazatelji indikatora koji sprečavaju sukobe u okviru pozicije učenika u nastavi, prikazani u tabeli br. 3 upućuju nas na zaključak da je njihova učestalost i prisutnost na časovima: „kod svih i većine nastavnika“ u 58,60 % slučajeva. Prisutnost u procjeni indikatora ovog modaliteta nije iskazana u radu „kod manjeg broja i nijednog nastavnika“ u 32,80 % slučajeva, dok se 8,60 % ispitanika izjasnilo da ne može procijeniti i identificirati ovaj modalitet.

Nastavnici srednje stručne škole i gimnazije, su indikatore modaliteta pozicija u nastavi koji sprečavaju sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika, procijenili tako što su na prvi rang stavili idikator pod rednim brojem 9 (na početku časa nastavnici učenicima saopće pravila, ciljeve, zadatke i načine rada). Drugi rang zauzima indikator pod rednim brojem 12 (nastavnici od učenika traže da zajedno učestvuju u realizaciji nastavnih sadržaja i aktivnosti), a treći rang broj 5 (tokom časa nastavnici omogućuju učenicima da sa njima ravnopravno razgovaraju).

Poslednji rang indikatora koji sprečavaju sukobe u modalitetu pozicija u nastavi prema procjeni nastavnika ove dvije škole, zauzima indikator pod rednim brojem 7 (Nastavnici se pridržavaju dogovorenih pravila i obećanja).

Tabela broj 4: Pozicija u nastavi kao faktor sukoba, indikatori koji iniciraju sukobe

Nastavnici														
Red br.	I N D I K.	Pozicija u nastavi kao faktor sukoba, indikatori koji iniciraju sukobe												
		A		B		C		D		E		SV	SV	rang
		f	fx5	f	fx4	f	fx3	f	fx2	f	fx1			
1	1	0	0	14	56	10	30	56	112	20	20	100	218	3
2	2	3	15	32	128	4	12	43	86	18	18	100	259	2
3	4	0	0	13	52	10	30	51	102	26	26	100	210	5
4	6	1	5	13	52	11	33	46	92	29	29	100	211	4
5	8	5	25	10	40	11	33	54	20	20	20	100	138	7
6	10	0	0	12	48	5	15	63	126	20	20	100	209	6
7	11	2	10	34	136	9	27	52	104	3	3	100	280	1
	SV	11	55	128	512	60	180	365	642	136	136	700	1525	

Procjenu prisutnosti indikatora koji iniciraju sukobe, modaliteta pozicija učenika u nastavi kao faktor sukoba, *nastavnici* srednje stručne škole i gimnazije su iskazali na sledeći način:

- kod svih nastavnika.....11 (1,57 %)
- kod većine nastavnika.....128 (18,29 %)
- ne mogu procjeniti.....60 (8,57 %)
- kod manjeg broja nastavnika.....365 (52,14 %)
- kod nijednog nastavnika.....136 (19,43 %)

Navedeni pokazatelji indikatora koji iniciraju sukobe u okviru modaliteta pozicija u nastavi, prikazani u tabeli br. 4 upućuju nas na zaključak da je njihova učestalost i prisutnost na časovima: „kod svih i većine nastavnika“ samo u 19,86 % slučajeva. Prisutnost u procjeni indikatora ovog modaliteta nije iskazana u radu „kod manjeg broja i nijednog nastavnika“ u 71,57 % slučajeva, dok se 8,57 % ispitanika izjasnilo da ne može procjeniti i identificirati ovaj modalitet.

Nastavnici srednje stručne škole i gimnazije su procjenom indikatora koji iniciraju sukobe u modalitetu pozicija učenika u nastavi, prema intenzitetu i prisutnosti stavili u prvi rang indikator pod rednim brojem 11 (tokom nastave i slobodnih aktivnosti nastavnici traže strogu disciplinu od učenika). Drugi rang zauzima indikator pod rednim brojem 2 (nastavnici naređuju učenicima šta da rade tokom časa), a treći rang broj 1 (nastavnici sa učenicima razgovaraj kao da su šefovi).

Poslednji rang indikatora koji iniciraju sukobe u modalitetu pozicija u nastavi prema procjeni nastavnika ove dvije škole, zauzima indikator pod rednim brojem 8 (na početku časa nastavnici jednostavno počnu sa radom kao da nema učenika).

Kada uporedimo procjene učenika i nastavnika njihove pozicije u nastavi kao faktora nesporazuma i sukoba, vidimo da su prisutne razlike u procjeni kako kod grupe indikatora koji ukazuju na aktivnu subjekatsku poziciju učenika (sprečavaju sukobe), tako i kod onih koji predstavljaju objekatsku poziciju učenika (iniciraju sukobe). Naime, 41,38% učenika u odnosu na 58,60% nastavnika se izjasnilo da su indikatori koji sprečavaju sukobe prisutni kod svih ili većine nastavnika, dok se 49,70% učenika i 32,80% nastavnika izjasnilo za prisustvo ovih indikatora kod manjeg broja i

nijednog nastavnika. Razlika u procjeni je veoma izražena i kod indikatora koji iniciraju (pospešuju) sukobe, gdje je 35,19% učenika ove indikatore prepoznalo kod svih ili većine nastavnika u odnosu na procjenu samih nastavnika (samo 19,86%), koji su međutim procjenili da se ovi indikatori nalaze kod manjeg broja ili nijednog nastavnika u čak 71,57%, u odnosu na učenike (54,34%).

Procjena vrijednosti indikatora pozicije u nastavi kao faktora sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika-svi ispitanici

Tabela broj 5: Pozicija u nastavi kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika

svi ispitanici

	indikatori koji sprečavaju sukobe (učenik u poziciji aktivnog subjekta)	indikaori koji iniciraju sukobe (učenik u poziciji objekta)	Pozicija učenika i nastavnika total skor
N	304	304	304
M	15,22	22,57	46,65
SE M	,19	,37	,47
Mod	18	18	48
SD	3,34	6,50	8,17
W	11,16	42,31	66,75
Sk	-,22	,46	-,32
Ku	-,84	-,33	-,65
Min	8	9	26
Max	23	40	62
χ^2	133,89	155,09	107,63
df	15	30	35
p	0	0	,00

U odnosu na poziciju učenika i nastavnika razmatrani su indikatori koji sprečavaju sukobe u modalitetu pozicija učenika i nastavnika (komponente učenika u poziciji aktivnog subjekta) i indikatori koji iniciraju sukobe u modalitetu pozicija učenika i nastavnika (komponente učenika u poziciji objekta). U slučaju pozicije aktivnog subjekta skorovi ispitanika se raspodjeljuju u rasponu od minimalne registrovane vrijednosti Min = 8 do Max = 23. Vrijednost aritmetičke sredine je M = 15,22 dok Mod= 18 pokazuje da su skorovi blago pomjereni ka višim vrijednostima koji pokazuju tendenciju ispitanika da procjenjuju da se učenik u većoj mjeri nalazi u poziciji aktivnog učesnika nastavnog procesa. Istu tendenciju pokazuje i skjunis svojom negativnom vrijednosti Sk = -,22. Ku = -,84 te pokazuje da su skorovi raspodijeljeni u skoro čitavom dijelu skale, tj. da se radi o platokurtičnoj distribuciji. Konačno, hi kvadrat test $\chi^2 = 133,89$ pokazuje da su registrirana odstupanja statistički značajna na nivou ,01.

Što se tiče procjene učenika u poziciji objekta vidimo da je aritmetička sredina $M = 22,57$ za cijeli uzorak svojom vrijednosti bliža ostvarenom minimumu $Min = 9$ najnižoj vrijednosti nego maksimumu $Max = 40$. $Mod = 18$ je niži od aritmetičke sredine tako da možemo zaključiti da su skorovi pomjereni prema dijelu skale sa nižim vrijednostima, odnosno da se procjenjuje da učenici nisu procijenjeni samo kao pasivni objekti u nastavnom procesu. Isto govori i skjunis $Sk = ,46$ dok kurtosis još jednom pokazuje da se radi o platokurtičnoj raspodjeli $Ku = -,33$. Dobijena odstupanja posmatrana zajedno su statistički značajna na nivou $,01$ o čemu zaključujemo na osnovu vrijednosti hi kvadrat testa ($\chi^2 = 155, 71$).

Konačno, ukupan skor na skali procjene modaliteta pozicije učenika i nastavnika kao faktora sukoba, se raspodjeljuje u rasponu od $Min = 26$ do $Max = 62$. Vrijednost aritmetičke sredine $M = 46,65$ je nešto manje izražena od najčešće dobijene vrijednosti $Mod = 48$ što pokazuje da skorovi ukupne dimenzije ovog modaliteta u većoj mjeri bivaju usmjereni prema višim vrijednostima što pokazuje prisustvo sklonosti da se učenici postavljaju u poziciju aktivnih subjekata u nastavnom procesu. I Skjunis svojom negativnom vrijednosti pokazuje istu tendenciju $Sk = -,32$. Kurtosis $Ku = -,79$ čime govori da su skorovi raspodijeljeni u skoro čitavom dijelu skale, tj. da je distribucija platokurtična. Konačno hi kvadrat test $\chi^2 = 107,63$ pokazuje da su registrirana odstupanja statistički značajna na nivou $,01$.

Ukupan zaključak bi bio da ispitanici u totalu procjenjuju da su u okviru modaliteta pozicija učenika i nastavnika kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika prisutniji indikatori koji iniciraju sukobe (objekatska pozicija učenika), nego indikatori koji ih sprečavaju (subjekatska pozicija učenika).

4. Zaključak

Iz dobijenih rezultata istraživanja možemo vidjeti da se pozicija učenika i nastavnika u nastavi treba uzeti kao jedan od bitnih faktora koji izazivaju nesporazume i sukobe u komunikaciji između učenika i nastavnika. Naravno, moramo uzeti u razmatranje i druge faktore, kao što su: stil rada nastavnika, stručni kvaliteti nastavnika, ocjenjivanje, razredna klima, pitanja međusobnog života i rada učenika i nastavnika, a o kojima u ovom radu nismo govorili. Na ovaj zaključak nas prije svega upućuje činjenica da je percepcija pozicije subjekata nastavnog procesa na časovima veoma različita kada uporedimo učenike i nastavnike. To znači da svoj položaj na času učenici i nastavnici ne doživljavaju isto, ili možemo reći „ne vide istim očima“, na što nas upućuje činjenica da nastavnici procjenjuju da je isključiva objekatska pozicija učenika značajno manje prisutna nego što to procjenjuju učenici. Sa druge strane pak, učenici su ti koji smatraju da je njihovo aktivno-subjekatsko učešće manje zastupljeno u nastavi nego što to procjenjuju nastavnici (Ivanek, 2011: 148). Rezultat koji smo dobili trebao bi nastavnike i pedagoge nagnati na razmišljanje i traženje rješenja koja bi nam omogućila da se na časovima postigne viši stepen interaktivnosti i subjekatske aktivnosti učenika. To bi i sa aspekta nastavnika i sa aspekta učenika bio preduvjet za kvalitetne međusobne odnose, iskrenu i toplu komunikaciju koja se ne bi završavala

nesporazumima i sukobima. Time bi svakako i rezultati odgojno-obrazovnog rada bili mnogo bolji, što nam je u konačnici svima cilj.

5. Literatura

1. Brajša, P. (1994) : *Pedagoška komunikologija*. Zagreb: Školske novine
2. Bratanić, M. (1993): *Mikropedagogija, interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja*, (III izdanje), Zagreb, Školska knjiga
3. Gordon, T. (1998): *Kako biti uspješan nastavnik*, Beograd: Kreativni centar
4. Ivanek, P. (2011): *Sukobi u komunikaciji između učenika i nastavnika*, magistarski rad
5. Musić, H. (2011): *Autoritarna i demokratska komunikacija*, Tuzla: OFF-SET štamparija
6. Osmić, I. (2001): *Komunikacije i interakcije u nastavnom procesu: sukob ili saradnja*, Tuzla: Grin
7. Suzić N., (1995): *Osobine nastavnika i odnos učenika prema nastavi*, Banjaluka, NUB Petar Kočić
8. Suzić N., (2005): *Pedagogija za XXI vijek*, Banjaluka, TT centar

THE POSITION OF STUDENTS AND TEACHERS IN THE TEADHING OF CONFLICT AS A FACTOR IN COMMUNICATION

In this empirical paper we consider the problem of communication and interaction between students and teachers in the classroom, looking at it from the aspect of the position of students and teachers in everyday teaching practice. Namely, we wanted to examine the attitudes of students and teachers related to the position of students and teachers on the occurrence of misunderstandings and conflicts in the classroom. The sample on which the study was conducted was made of third grade secondary vocational schools and high schools and their teachers. Dependent variable is descriptive: the position of students and teachers as a factor of conflict in communication between students and teachers, divided in to two groups of indicators (first: indicators that help to prevent conflicts-objective subjective position of students, and other: indicators that initiate the sole objective position of students and subjective position of the teacher). Research results to some extent, we should give a clearer picture of which segments are different perceptions of students and teachers related to the position as a factor in any conflict and misunderstanding in communication between the direct participants in the teaching process.

Key words: position of students and teachers in the classroom, communication, interaction, conflict and misunderstanding between students and teachers.